

בעודה שי"ת

שפע חיים

דברי תורה

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק זצוקללה"ה

דברי תורה

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

חג הפסח תשפ"ו

גליון ב' אלפים ר"ל

שנה מ"ב • גליון כ"ה

יוצא לאור ע"י

מכון הוצאה לאור "שפע חיים"

אגוד חסידי צאנז

רח' דברי חיים 5 • קרית צאנז נתניה

טלפון/פקס: 09-8820355

בארה"ב: 201-472-0556

תוכן הענינים

דברי תורה מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

חג המצות תשכ"א

אגרת קודש לקראת החג

- בדברי הגמרא ועירובין כא, בן לכה דודי נצא השדה וכו'.
- בזכות התלמידי חכמים יש הצלה גם אם ניתן רשות למשחית ח"ו.
- רק הקב"ה יודע להבחין מי הם עוסקי תורה באמת.
- בחינת שדה דקדושה היפוך משקר דסט"א, וזה טומאת עשו איש שדה שיודע לרמאות.
- מצות כורך רומז לאלו שאצלם עבודת השי"ת והטומאה בחדא מחתא, לכן נאמר משכו וקחו ידיכם מעבודה זרה.
- טומאת הרשעים ניכרת במה שמחניפים ומצדיקים לאומות העולם. דתן ואבירים לעומת משה ואהרן.
- משה רבינו לימד זכות למה הרעותה לעם הזה, אף ישראל שאינו הגון טוב מאומות העולם.
- עצת מצרים ללמד ישראל חכמות חיצוניות ובכך להדיחם מאמונה.
- שאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם על שנבדלים מהאומות.
- טומאת עמלק אשר קר"ך היינו לצרף אותיות ק"ר לש' וכאילו כוונתו לטובתינו.
- פסח – פה סח לעסוק בדברי תורה.
- מוסר על עון שיחה בטלה בשעת קריאת התורה ותפילה.

*

כמה פתגמין קדישין בעת אמירת ההגדה

- אף שאין אנו יודעים את טעמי ורזי עריכת הסדר אנו עושים זאת מחמת שאבותינו כך עשו, והקב"ה מחבב ומחשיב גם זאת.
- ואת בתינו הציל, שבזכות אחד מבני הבית שהיה ראוי הציל את כל הבית.
- כיון שהיו פחותי עם שלא רצו לקיים את ציווי השי"ת, סיבב השי"ת שבעל כרחם לא יהיו יכולים לאכול חמץ אלא מצות כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה.

*

בשולחן הטהור יום חג הפסח

- כשרואה הקב"ה את שפלות הדור, אזי אפילו כאלו תפילות פשוטות בלי שום כוונות ויחודים, עולים לפניו לרצון.

*

בסעודת אסתר – יום א' דחול המועד

- כיון שהעניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו, לא יכלו בני ישראל לעמוד בנסיגות בזמן גלותם הקשה בגזירת המן.
- אברהם אבינו ביקש שישמעאל יהיה ירא שמים, והקב"ה השיבו הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו וגו', למען לא יהיו לו שום מניעות ומכשולות שיעמדו בדרכו.
- הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שלא יהיה להם שום מניעות מעבודת השי"ת.

- במדרש, לא ניתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן, כיון שלא היתה להם דאגת הפרנסה.
- בדברי הקדמונים בענין הסעודה ביום שני של פסח זכר לסעודה אסתר כי בו ביום נתלה המן, ונתנו סימן מהכתוב, וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ וגו'.

*

בשולחן הטהור ליל ב' דחול המועד

- מהישמח משה, שהכוונה 'בחזק יד' נגד המקטרגים, שהם טענו כי מלך במשפט יעמיד ארץ, והקב"ה נהג עם בני ישראל בחסד וברחמים.
- מספרים הקדושים, שאותיות 'אביב' הן כסדרן ומורה על רחמים, ואותיות 'תשרי' אינן כסדרן אלא מצירוף תשר"ק המורה על דין.

*

בשולחן הטהור יום ב' דחול המועד

- מדברי חז"ל שרק בזכות אבות ואמהות נגאלו בני ישראל ממצרים ולא בזכות עצמם.
- אוכלים מצות בפסח להראות שבזמן יציאתנו ממצרים היינו כמו המצה שאינה תופחת ומחמיצה ואדרבה עוד מחסירה וממעטת ממה שניתן בתוכה, ורק היתה לנו נקודה אחת של זכות אבות.
- היום אתם יוצאים בחודש האביב, נוטריקון 'אב י"ב', כלומר אב ל"ב שבטי י-ה, רמז שבני ישראל לא נגאלו רק בזכות אבות.

חג המצות תשכ"ב

אגרת קודש לקראת החג (א)

- בגלות מצרים לא שמעו אל משה ואהרן, וגם הזקנים נשמטו והלכו.
- כח של צדיק גוזר דוקא כשישראל שומעים ומבטלים דעתם לחכמי התורה, וז"ש [שמות ו, יב] הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'.
- בהגדה של פסח אין מוזכרים שמו של משה, לרמז דהגורם לשעבוד מה שלא שמעו אל משה, והגאולה על ידי וילכו ויעשו וגו'.
- ענין מצות והגדת לבנך, ושיהא הבן שואל.
- 'ושאינו יודע לשאול' היינו שלא יודע שצריך לשאול, ואומרים לו פסוק של בן הרשע דאם לא ישאל יפול בדרך רשעים.
- טעם למה שהבנים חוטפים את האפיקומן.
- צדה לא עשו להם לפי שלא שמעו אל משה, ומחמת כן הגיעו למ"ט שערי טומאה ולא יכלו להתממה.
- ענין אכילת מצה קודם מרור, ומצות כורך ואוכל ביחד.
- בלשון המחבר שואלין ודורשין וכו', ומה שהמג"א כתב כאן שהרב דורש.
- נקרא שבת הגדול על שם שעשה משה קהלות גדולות, ובזכות שמענו נגאלו.
- לעשות כהנהגת אבותיו בלי לשאול הטעם.
- 'ושאינו יודע לשאול' מחמת מורא אביו.

*

אגרת קודש לקראת החג (ב)

- המצוה גם לזכור השעבוד.
- יש להתבונן בחסד ה' שכל העמים יחד שונאים אותנו ובכך מתמעט סכנת ההתבוללות, וז"ש והיא שעמדה וכו'.
- עצת שעבוד מצרים על ידי בלעם יתרו ואיוב.

- ללמוד מזה שאין לבטוח בחסד לאומיים דכוונתם להרע. זה ענין בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו וכו'.
- בטעם אכילת מצה ומרור.
- להתרחק מהם מחמתם ותרבותם.

*

בשולחן הטהור ליל ש"ק חול המועד פסח

- בדורות הראשונים ידעו שתחילה צריך לשעבר את כל הפנימיות להשי"ת ואחר כך היו לובשים גם בחיצוניות איצטלא דרבנן.
- אולם בדורות האחרונים כשראו הצדיקים שהטומאה מתגברת בכל עזו ואי אפשר לנו להחזיק איתן באמונת ה', לכן תיקנו שגם מי שאינו ראוי עדיין לכך תחילה יתחיל בחיצוניות, ומתוך כך יתחזק בקרבו הפנימיות שבלבבו.

*

בשולחן הטהור יום ש"ק חול המועד פסח

- אם יודע האדם את מיעוט ערכו ופחיתותו אז הוא חשוב לפני הקב"ה.

דברי תורה מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

פניני קודש על הגדה של פסח

ייחקנו לזכרון טוב ולעילוי נשמות
 מעכש"ת רב האי גאון וצדיק, פה מפיק מרגליות,
 אהוב על המקום ועל הבריות,
 מעמודי האור של עדתינו הקדושה רבות בשנים
רבי שמואל אלכסנדר בן רבי שלמה זלמן זצ"ל אונסדורפר
 רב ור"מ דקהילתנו הק' בפתח תקוה
 נלב"ע ביום י"ט בניסן, ד' דחול המועד פסח, תשס"ב
 וזוגתו הרבנית הצדיקת החשובה והדגולה
 אשה יראת ה' היא תתהלל, הוד והדר פעליה וצדקתה עומדת לעד
מרת מרים ע"ה בת הגה"ח רבי יוסף דוב בלייך-סיגל ז"ל
 נלב"ע ביום ו' באייר תשע"א
תנצב"ה
 הונצחו ע"י
בניהם וחתניהם מעכש"ת הרבנים הגה"צ שליט"א

ברכת
פסח כשר ושמח
 לכל קהל אנ"ש
 בתוך כל בית ישראל

הגליון הבא – שביעי של פסח

דברי תורה

מב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

חג המצות תשכ"א

אגרת קודש לקראת החג

מתוך ההפכה עיי"ש. ולזה אמרה כנסת ישראל שבשעה שיבא הקב"ה לשפוט את הארץ, אל תדינני כיושבי כרכים אלא נזכה נצא השדה, כהדא דוישלה את לומ.

והוא בזכות שבא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק, וכמו לומ שניצל בשביל אברהם, נזכה להנצל בזכותן של אותן צדיקים שעוסקין בתורה מתוך הדחק.

(ב) אבל כיון שתהא האמת געדרת [מנהדרין צ"ו ע"א]. וירבה הנער בזקן, כדרשת חז"ל בחגיגה י"ד ע"א בני אדם שמנוערין מן המצוות ירהבו כמו שממולא במצות כרמון וכו' עיי"ש. ולא נודע האמת. בקש מהשי"ת הבוחן כליות ולב וכן משכיל בא ואראך, שאתה תראה האמת לאמתו מי הוא העוסק בתורה מתוך הדחק שבזכותן ננצל והבן בס"ד.

וביותר ביאור, שכיון שגם אלו היושבי כרכים שיש בהן וכו' עושים במחשך מעשיהם ומראים סימני טהרה, וזה הדיוק שיש בהן היינו בתוך תוכיות שלהן, שאין נראה רק להיודע נסתרות.

(ג) אלא נצא השדה דייקא. כידוע מספרים הקדושים [פרע"ח הקדמה

ב"ה, קרית צאנו, י"א ניסן תשכ"א

שוכמ"ס וברכת ה' מציון, על הפסח מנויין, ולגאולה ראויין, ידידי אנ"ש הרבנים החסידים הקצינים נדיבי עם היקרים, מתפללי בית המדרש בית ברוך ועד שארית הפליטה שלימ"א

אחדשה"מ. בעירובין כ"א ע"ב דרש רבא מאי דכתיב לכה דודי נצא וגו', אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות ושבעות שוא ושבעות שקר, נצא השדה בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק, נלינה ככפרים אל תקרי בכפרים אלא בכופרים, בא ואראך אותם שהשפעת להן טובה והן כפרו בך, נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו'. ופלא כל הדרשה וההמשך.

ולפענ"ד שאחר שהז"ל אמרו ב"ק ס' ע"א כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים, אבל בכרכות נ"ד ע"ב אמר ר' יוחנן אפילו בשעת כעסו של הקב"ה וזכר את הצדיקים שנאמר ויהי בשחת אלקים את ערי הכנען ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לומ

שעל ידי משה ואהרן יהיה תירוץ ואמתלא לפרעה הרשע, וכאילו ח"ו באמת נבאש ח"ו ריחם של ישראל, וזה שאמרו בלשונם הרשע אשר הבאשתם וגו' לתת חרב וגו' [עיין אבן עזרא שם], והצדיקו ח"ו מעשה הרשע ואכזריות של פרעה הרשע. ובוה אינלאי בהתייהו, שמושה ואהרן נצבים לקראתם דייקא, זה לעומת זה עשה אלקים, בצאתם מאת פרעה, שהמה המקושרים ר"ל לפרעה הרשע מקור הטומאה והס"א, ומשה ואהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה שלא להיות ח"ו את פרעה והבן בס"ד.

שמושה רבינו ע"ה אמר [שמות ה' כ"ב] למה הרעתה לעם הזה דייקא, שנגד כל האומות מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ [שמואל ב' ז' כ"ג] דייקא, שאף שח"ו היה מקום להרהר אחרים אבל בארץ נגד כל האומות מי כעמך ישראל.

זוה כוונת הדרשה נלינה בכפרים בא ואראך אותם שהשפעת להם טובה והם כפרו בך, ומוזה יתברר מעלתן של ישראל גוי אחד בארץ. ובוה יובן, שבמצודת דוד [שיר השירים ז' י"ב] פירש בערי השדה ובכפרים להשגיח במעשה אנשיהן עם כי אינם מיושרים ומחוכמים וכו' עיי"ש, וזה אל תקרי בכפרים שנלינה בכפרים בין אנשים שאינם מיושרים ומחוכמים, אלא בכופרים שאך תראה בכופרים שהשפעת להם טובה וכופרים בך, בני עשו (כפירוש רש"י שמה [בשיר השירים]) הטמאים והרשעים שפרקו עול מתוך רוב טובה לא מתוך אונס, אז נלינה בכפרים אף שאינם מיושרים ומחוכמים.

ו) ועיין בורע קודש ז"ע ועכ"י בפסח על ההגדה על וירעו אותנו המצרים,

לשער השבת] שזה סוד שדה שבקדושה היפוך שקר בס"א, דהס"א לוקח ח"ו קוצו של דל"ת ומושך רגל הה"א ונעשה שקר ר"ל, עיין בייטב פנים לפרשת זכור אות ח' ושאר מקומות.

זוה רשעתו של עשו הרשע, ויהי עשו איש יודע ציד [בראשית כ"ה כ"ו], ופירשו חז"ל [ב"ר ס"ג ז' וברש"י שם] לצוד ולרמות את אביו בפיו ושואלו הא"י מעשרין את המלה ואת התבן, וביתר שאת רשעתו הכפולה שעשה עצמו איש שדה שהוא מסימרא דאמת ההיפוך משקר, שעשו הרשע רימה עוד בזה שהוא הוא השדה האמת כנ"ל.

ד) זוה שהלל היה כורך מצה ומרור ואוכל ביחד [פסחים קט"ו ע"א]. להראות שח"ו בתוך המצוה שהיא המצוה, כדרשת חז"ל [מכילתא ורש"י בא"ב י"ז] על ושמתם את המצוה אמר ר' יאשיהו כדרך שאין מחמיצין וכו' - שבע תועבות בלבם, וכהא דאחז"ל על וימררו את חייהם זה עבודה זרה ר"ל [עיין דרשות החם סופר לפסח תקס"ב דף רס"ו טור ב' ד"ה מצה זו], ודעי וראי כי רע ומר עובך וגו' [ירמיה ב' י"ט].

וההיפוך משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן [רש"י שמות י"ב ו']. שמקודם היו הללו והללו עובדי עבודה זרה [שמו"ר כ"א ז'; זוהר ח"ב ק"ע ע"ב], ששתיהם כאחת, בחיצוניות בידים שלהם היו מקריבין להשם ובתוך תוכיות לבם לעבודה זרה ר"ל. כדתן ואבירם ששם שמים שגור בפיהם, ואמרו למשה ואהרן ירא ה' עליכם וישפטו [שמות ה' כ"א].

ה) אבל כמה ניכר טומאתן הבוקעת ועולה, בזה שמחניפים לאומות העולם ר"ל. ושנאי ישראל כאלו אומרים

בקדמיותא ולכתר יוקים ליה שקרא דהא את ש' את קשוטא איהו וכו' עיי"ש. וזה שהשקר ר"ל מצרף אמת בתחילתו, אות שי"ן, וזוה מטעין ומטמאין העולם ר"ל. ולכך הרשע המטעה הקהה את שי"ניו וישאר רק ק"ר, ויתגלה כשלונו.

ולכך בעמלק הרשע [דברים כ"ה י"ח] אשר קרך דייקא, שהרשע רצה לחבר להם אותיות ק"ר להשי"ן של הקדושה [עין ייטב פנים הנ"ל]. וזה אשר עשה לך עמלק, שאמר שעושה הכל רק לך להנאתך ולטובתך, כדרך עשו הרשע איש שדה.

ולזה אמר בעל ההגדה ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך [הגדה פיסקא המתחלת יכול], שידענו להבחין למי החותמת ולמי הפתילים, למי ששבע תועבות ועבודה זרה בקרכו. ואילו היה שם, הרשע הרוצה בהתחברות לאומות העולם ולא להתרחק מחכמות חיצוניות שלהם, לא היה נגאל.

ולזה מתחיל מקודם ברוך המקום וגו' ברוך שנתן תורה לעמו ישראל דייקא והבן בס"ד.

(ח) **ולזה** פסח רמזו בספרים הקדושים [שער הכוונות פסח דרוש ג', ועוד] פה סת. לקבל עלינו עול תורה, שבה נשיח יומם וליילה, ולא ח"ו בחכמת חיצוניות, ולא בדברים בטלים.

וח"ו במכל שכן בשעת קריאת התורה ותפילה ר"ל, שגבר המכשלה, שתסמר ממש שערות ראש עד כמה הם"א גובר ר"ל, אשר לא יוכלו לתת מעצר לפיהם לשעה קלה שאנו עומדים לשפוך שיח לפני בוראינו ולהתפלל לפנינו על חיות

לשון התחברות וריעות וכו', כי עיקר כוחנו הוא כשאנו מופרשים ומובדלים מהם כמ"ש ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי וכו', בפה רך שעשו אותנו לאהובים להם על ידי הבה נתחכמה לו, שעצתם היה שילמדו אותנו חכמות רעות חכמות חיצוניות שלהם, ועל ידי זה ידחו אותנו ח"ו מאמונתינו, ויכלו ח"ו להתגבר עלינו על ידי שיעשו אותנו חכמים בחכמתם החיצונה, וה' ית"ש עזרינו וקרבנו לחכמת התורה הקדושה, עיי"ש דבריו הקדושים. ולזה אמרה בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק, ולזה נלינה בכפרים בכופרים שיחלישו כוחם וחילם של הבני עשו הכופרים שהשפעת להם טובה. שעיקר טובתם וכוחם ח"ו בזה שירחקו אותנו מלימוד התורה, ולזה התקרבות ח"ו לחכמתם החיצונה. ולזה אמר נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, שבקבלת עול תורה עלינו אין הידים ידי עשו שולמות [בר"ס ה"כ].

ולכך הרשע שואל מה העבודה הזאת לכם, שאתם מתרחקים ומבדילין מאומות העולם להיות לכם לעם בפני עצמכם, בלי התערבות בנויי הארץ. ולכך לכם ולא לו, ולפי שהוציא עצמו מן הכלל ורוצה דווקא בהתבוללות בין הנכרים כפר בעיקר.

(ז) **ואף** אתה הקהה את שיניו דייקא. לפי מה שבייטב פנים שמה מהזה"ק [הקדמה דף ב' ע"ב], עאלת אות שי"ן וכו' אמר לה הקב"ה קשוט אנת אבל הואיל ואתון דיופא נטלין לך למהו עמהון לא בעינא למברי בכ עלמא, דלא אתקיים שקר אלא אי יטלון לך ק"ר, מכאן מאן דבעי למימר שקרא יטול יסודא דקשוט

אשר קטנם עבה ממתני, ורק פלטה קולמסי אשר עצור במחשבותי לאנשים פשוטים שאינם מרגישים חומר הדבר, אולי יהיה בזה לאיש מישראל תועלת שילמוד לקח לקבל עליו עול תורה ויראת שמים.

והשי"ת ירחם עלינו ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, ונוכה להקריב קרבן פסח במועדו וכהלכתו.

ידידם הדורש שלומם וטובתם באמת כל הימים

יקותיאל יהודה הלברשטאם

נפשנו ועל קיומנו, ובשעה קטנה שקוראין על כל פנים במקרא בתורה, שבעוה"ר מחמת חשכות הזמן וטרדותיו שמבטלין אנו ומבלין ימינו בביטול תורה ר"ל, ונתן לנו משה רבינו ע"ה עוד במדבר, ותקנת עזרא [ב"ק פ"ב ע"א], להיות קורין על כל פנים בתורה, וגם זה לנו לעול ולמשא, וה"ו בטלין אנו אף מאותם הגעים של קריאת התורה. ומה נענה ליום הדין הגדול והנורא, יום בו ער כתנור [מלאכי ג' י"ט], המתקרב ובא, ביום פקוד אלקים אותנו להחיש גאולתנו.

אין בדעתי ומחשבתי ח"ו להוכיח ולומר מוסר לעם קדוש ולבנים קדושים

כמה פתגמים קדישין בעת אמירת ההגדה

אתכם, היינו אם אין אנו משיגים את רוי הטעמים והכוונות של הסדר, למה אנו עורכים הסדר. ועל כך, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כלומר, כשם שאחר אכילת קרבן פסח ואחר האפיקומן שהוא זכר לקרבן פסח אסור לאכול אחריהם, והטעם כדי שיהא טעם מצה ופסח בפיו (תוס' פסחים קכ, א), והיינו מפני שלהקב"ה חשוב אפילו הטעם הנשאר מהמצוה, לפיכך אסור לנו לאכול אחר אכילת הפסח והאפיקומן, וכך נרגיש את טעם המצוה לזמן מרובה.

וממילא הוא הדבר בכל עניני עריכת הסדר, שאף שאין אנו יודעים את טעמי ורוי הסדר אנו עושים זאת מחמת שאבותינו כך עשו, כשיריים של המצוה שעשו אבותינו וכמעט הנשאר ממצוות אבותינו, והקב"ה מחבב ומחשיב גם זאת.

חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

צריך ביאור למה משיכים לו לחכם דווקא דין זה של אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. עוד קשה כמה עדיפא מפי שאלת החכם משאלת הרשע, הלא גם החכם שואל בלשון 'אתכם'.

ונראה לומר, דהנה בעוונותינו הרבים אין אנו יודעים את רוי הטעמים של

סדר ליל פסח והכוונות שצריכים לבוין בעריכת הסדר, אלא אנו עורכים הסדר מפני שכך ראינו אצל אבותינו וכך היו כל הראשונים הצדיקים עורכים הסדר, ואנו רק עושים כמנהג אבותינו בדינו.

וזה שאלת החכם, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו

בתינו הציל, שבוכות אחד מבני הבית שהיה ראוי הציל את כל הבית.

*

מצצה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק כצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם, שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם.

הקשן המפרשים, הלא אפילו ללא המעם של כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, גם לא היו רשאים לאכול חמץ אלא מצות, כפי שנצטוו (שמות יב, טו) שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל וגו' (עיין רמב"ן, שמות יב, לט; ר"ן, פסחים פ"י דף כה מדפי הרי"ף; מהר"ם הלאוה, פסחים קטז, ב; שבלי הלקט להרי"ד והרשב"ן, בפרוש ההגדה שם; וזח פסח להאברנאל, בהגרש"פ שם; מהרש"א וצ"ח, פסחים שם; פירוש בעל התניא על הגרש"פ שם; מלבי"ם, שמות יב, לט; ועוד).

ונראה לומר, שהיו אז בנייהם פחותים עם, שלא רצו לקיים את ציווי השי"ת, ולא רצה השי"ת שיהיו נשלים בעבורה, על כן סיכב שבעל כרחם לא יהיו יכולים לאכול חמץ אלא מצות, כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה.

*

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שנית המקדש היה קיים על שום מה, על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים כנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקוד העם וישתחוו.

יש לדייק דלכאורה היה לו לומר 'כנגפו את מצרים ואת ישראל הציל', ואמאי אמר ואת 'בתינו' הציל.

ונראה לומר, דהנה ציורה הקב"ה (שמות יב, ג) בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שיה לביית אבות שיה לביית, והיינו שאפילו אם לא יהיו בני ישראל ראויים לגאולה, כמו שטען שר של מצרים (ילקוט, פרשת בשלה, רמז רלד) מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, אפילו הכי נגאלו בזכות אחד בעיר ושנים במשפחה, שאם היה במשפחה אחד שהיה איש כשר בזכותו ניצלו כל המשפחה. וזה ויקחו להם איש שיה לביית אבות שיה לביית, כלומר לכל המשפחה, שאפילו אם כל המשפחה לא היתה ראויה להיגאל רק אחד מהם, בזכותו יגאלו כולם.

וזה שאמר בעל ההגדה, כנגפו את מצרים, שכלפי המצריים לא דן אותם ביחד, אלא כל מצרי בפני עצמו כדי לחיבו, מה שאין כן אצל בני ישראל, ואת

בשולחן הטהור יום חג הפסח שחל בש"ק

מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה.

בשיר השירים (ב, ה) יונתי בחגוי הסלע כסתר המדרגה הראיני את

משום הכי, הראיני את מראיך השמיעיני את קולך, שאפילו תפילות פשוטות גם יעלו לרצון לפני הקב"ה, כי קולך ערב ומראיך נאווה, כלומר, אף על פי שבדרך כלל אין הקב"ה שומע תפילות אלא כשהם עריכים וזאת כאשר מראיך נאווה.

ובזה יפורש הכתוב (שמות ג, ז) ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשויו כי ידעתי את מכאוביו, היינו בגלל כי ידעתי את מכאוביו משום הכי אני שומע את צעקתם, אף על פי שהם תפילות פשוטות בלא דחילו ורחימו.

נראה לפרש, דהנה התפילה היא עבודה גדולה ונשגבה אשר אי אפשר לכל אדם להשיגה, ובעוונותינו הרבים רוב העולם אינם יודעים ואינם משיגים מה זו תפילה והאיך יש להתפלל אל הקב"ה, אמנם כיון שהקב"ה שומע תפילת כל פה ורואה את הדור ברוב שפלותו, אזי אפילו כאלו תפילות פשוטות בלי שום כוונות ויחודים גם כן עולים לפניו לרצון.

וזוה שאמר החכם מכל האדם, יונתי בחגי הסלע בסתר המדרגה, כלומר, כנסת ישראל שנמשלה ליונה (ברכות נג, ב) אשר מפני שהם שרויים בגלות המר ובדורות נמוכים, בבחינת בסתר המדרגה,

בסעודת אסתר – יום א' דחול המועד

מנין, הֲמֵן העץ [אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת] (בראשית ג, יא), מה השייכות זה לזה.

ונראה לומר, דהנה בגמרא (מגילה יב, א) שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם, אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהגו מסעודתו של אותו רשע וכו', אמר להם מפני שהשתחוו לצלם וכו' עיי"ש. ואפשר לתרץ את מעשיהם של בני ישראל באותו הדור, כי העניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו (עירובין מא, ב), וכיון שהם היו אז בגלות קשה ומרה ולא היה להם ישוב הדעת, היו נחשבים כעניים, וממילא לא יכלו לעמוד בנסיונות. כמו שכן מצינו באדם הראשון (בראשית ג, ו) שחווה נתנה לו מפרי העץ ואכל, ולא יכול היה לעמוד

במגן אברהם ובחק יעקב (א"ח סימן תצ) הביאו את דברי השל"ה הקדוש (מסכת מגילה, פרק נר מצוה, אות ט בהגה"ה) שכתב וז"ל, וראיתי מאחד מהמדקדקים שהיו עושים בסעודתם של יום של פסח איזה זכר לסעודת אסתר, כי בו ביום נתלה המן, כדי להזכיר שבחו של מקום ברוך הוא. עוד כתב שם בשל"ה הקדוש (וכן כתב בפרי מגדים שם) שנתנו הקדמונים (ספר המנהיג הלכות מגילה; אבודרהם סדר תפלת התעניות; וראה סליחות לתענית אסתר, ד"ה אדם בקום עלינו; דרשות חתם סופר, לפסח, דף ער, טורים א-ד, דף רעא, טור ב) סימן, וישבות הֲמֵן ממחרת באכלם מעבור הארץ וגו' (יהושע ה, יב), כלומר, הֲמֵן נתלה במחרתו של פסח.

לכאורה יש להבין מה שייכות יש בין הֲמֵן להֲמֵן. גם צריך ביאור מה שאמרו בגמרא (חולין קלמ, ב) הֲמֵן מן התורה

הכי נמי היה הענין במה שהבטיחו הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה (בראשית טו, יד) וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, היינו שלא יהיה להם שום מניעות בעבודת השי"ת. וזה פירוש במאמרם ז"ל (ברכות ט, א והובא ברש"י שמות יא, ב) על הכתוב, דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, אין נא אלא לשון בקשה, אמר ליה הקב"ה למשה, בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל, בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק (בראשית טו, יג) ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. ולכאורה מהו הלשון 'אותו צדיק', אלא הכוונה שמפני שהוא צדיק והוא רוצה שבניו אחריו יעבדו את ה', על כן צריך אני ליתן להם פרנסה ברווח שיוכלו לעבוד את ה' בניקל ולא יהיה להם שום מניעות.

ואיתא במדרש (מכילתא, פרשת בשלה; ילקוט שמעוני, שם רמז רכו) לא ניתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן, היינו כיון שלא היתה להם דאגת הפרנסה כי היה להם מן, אם כן צריכים הם לשמור את התורה כדבעי, שכן לא שייך בהם הענין של עניות המעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו.

על פי זה יבואר בפשטות דברי הקדמונים שהבאנו לעיל, בענין הסעודה ביום שני של פסח זכר לסעודת אסתר כי בו ביום נתלה המן, ונתנו סימן מהכתוב, וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ וגו', היינו שאז כשירד המן לא היה שייך בהם כבני ישראל ענין העניות המעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו, לא כן

בנסיון, ואם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר.

וזת פירוש הנמרא, המן מן התורה מנין, כלומר מנין לנו שבני ישראל שבאותו הדור לא היו אשמים במה שעשו, ולכן ברין הוא שתהיה להמן מפלה, שנאמר המן העין אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת, הרי לנו שאפילו אדם הראשון לא עמד בנסיון, אם כן בודאי שבימי אחשוורוש והמן אין בני ישראל אשמים במה שלא עמדו בנסיונות, ועל כן באה להמן מפלתו.

זק"ה מנארליץ זי"ע אמר על הכתוב (בראשית יז, יח) ויאמר אברהם אל האלקים לו וישמעאל יחיה לפניך, ופירש רש"י, יחיה ביראתך, כמו (שם פסוק א) התהלך לפני, פלח קדמי. ולאחר מכן נאמר שהשיבו הקב"ה (שם פסוק ב) ולישמעאל שמעתיד הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו במאד מאד שנים עשר נשיאים יוליד ונתתיו לגוי גדול. וקשה הא אין התשובה ממין המענה, דאברהם אבינו ביקש שישמעאל יהיה ירא שמים, והקב"ה משיבו ששמע לעבדו ויפירה וירבה אותו וכו', והלא לא את זה ביקש אברהם.

ותיר"ץ על פי מה שאמר רבי חנינא (ברכות לג, ב ועוד) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ולכך על מה שביקש אברהם אבינו שישמעאל יהיה ירא שמים, לא היה יכול הקב"ה להבטיחו, אלא אמר לו הקב"ה שיכול הוא לסייע לו בכך אשר הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו וגו', למען לא יהיו לו שום מניעות ומכשולות שיעמדו בדרכו, ואז אם אכן ירצה ישמעאל לעבוד אותו ית"ש ויכל להיות ירא שמים כבקשת אברהם אבינו. עכ"ק.

שהשתחוו לצלם, מפני שלא היה להם אז את הַמֶּן והיו שרויים בעניות, וזה הרמז לסיבת תליית הַמֶּן.

בשולחן הטהור ליל ב' דחול המועד

הקדוש (פרשת תצוה, ח"ב דף קפו, א) החודש הזה לכם דילי איהו, אבל אנא מסרית ליה לכוּן, דלכוּן איהו באתגליא, אבל שביעאה דילי איהו, ועל דא איהו בכסה ולא באתגליא, ירחא דלכוּן איהו בסדורא כסדר דאתוּן אביב דאיהו אב"ג וכו', אבל ירחא שביעאה דילי איהו מסופא דאתוּן תשרי וכו' עיי"ש. היינו שאותיות 'אביב' הן כסדרן ומורה על רחמים, ואותיות 'תשרי' אינן כסדרן אלא מצירוף תשר"ק המורה על דין. ולזה החודש ניסן שאז הוציא הקב"ה את בני ישראל ממצרים במדת הרחמים נקרא חודש 'האביב' שהא"ב כסדרן ומרמז על רחמים, אבל בחודש תשרי שאז מלך במשפט יעמיד ארץ נקרא 'תשרי' שהאותיות אינן כסדרן ומרמז על הדין והמשפט. והדברים בגבהי מרומים שורשם.

והנה על הכתוב (בראשית א, א) בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, דרשו חז"ל (רש"י שם מהמדרש) שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. ולהנ"ל הוא הפלא ופלא, שהאותיות בתיבת 'בראשית' תחילה ב'ר'א' שלא כסדרן, ואחר כך ש'ת' כסדרן, והיינו ב' קודם לא' מורה על דרשת חז"ל שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, וזה בר"א אלקים, שהוא מדת הדין, ולאחר מכן ש'ת' כי ראה שאין העולם

בזמן גזירת הַמֶּן, ועל כן תלו אותו על העץ, כיון שלא היו בני ישראל כלל אשמים על שנהגו מסעודתו של אותו רשע או

בתורה ק (שמות יג, ג-ד) ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחוּק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ, היום אתם יוצאים בחודש האביב.

לכאורה קשה אומרו בחוּק יד הוציא ה' אתכם מזה, וכי אם לא היה בחוּק יד לא היה מוציאם ממצרים. ועוד מאי שייך כלל אצל הקב"ה ענין של בחוּק יד, הלא כל העולם דומה לפניו כנרגיר חרדל.

וזקה ק זי"ע בישמח משה (פרשת בא) ביאר, דהנה מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כמ, ד), והוא ית"ש גומל טוב לעושי רצונו ומעניש לעוברי רצונו, ואז היה הקמרוג של מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה (ילקוט, פרשת בשלח, רמז לרד), אבל הקב"ה שינה ולא נהג כרצון המקמרגים, אלא התנהג עמהם במדת הרחמים, וזה הכוונה 'בחוּק יד' נגד המקמרגים, שהם טענו כי מלך במשפט יעמיד ארץ, והקב"ה נהג עם בני ישראל בחסד וברחמים. אתד"ק עיי"ש בארוכה (וע"ע בעצי חיים, פרשת בא, ד"ה נעה ידך).

ואיתא בספרים הקדושים (עין קדושת לוי, פרשת בא, ד"ה ונבאר מאמר רבותינו; שם ד"ה והנה אמרנו; ייטב לב, פרשת תשא, ד"ה הדרך השלישי) בכיבוד הכתוב היום אתם יוצאים בחודש האביב, על פי דברי הזוהר

זוהר, בהקדמה בסופו; אור החיים הק', בראשית א, א, אופן יא; מהר"ם שיף לחולין, בסוף בדרושים נחמדים, בנוסחא ב, בד"ה אסתר אמרה, ועל זה אנו אומרים בתפילת ראש השנה, היום הרת עולם, היינו במחשבה, אבל הקדים הקב"ה מדת רחמים ושתפה למדת הדין, היינו שברא את העולם בחודש ניסן, חודש האביב^ב, שהאותיות כסדרן, בחינת רחמים, והלכה כרבי יהושע. והבן.

זוה שאמר הכתוב, ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים, היום הזה היינו בחודש ניסן, ומכך אתה רואה כי בחווק יד הוציא ה' אתכם מזה, שכן לא היו ראויים לצאת אז על פי מדת הדין, ורק דייקא משום שכפה הקב"ה את מדת הרחמים וזכו לרחמים, וזאת מכיון שהיום אתם יוצאים בחודש האביב^ב, וכנ"ל שהאותיות כסדרן והיינו בחינת רחמים, ולא בחודש תשרי, ועל ידי זה תדע כי בחווק יד נהג השי"ת נגד המקטרגים, והקדים מדת הרחמים לדין, וכנ"ל מהישמח משה. והבן.

מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. והבן.

ובזה יבואר הגמרא (ראש השנה כו, א) אמר רב שמואל בר יצחק, כמאן מצליגן האידינא זה היום תחלת מעשיך וזכרון ליום ראשון, כמאן כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם. וכתוספות שם (בד"ה כמאן), תימה הא קיימא לן כרבי יהושע [שבניסן נברא העולם (שם יא, א)] וכו', אומר רבינו תם דאלו ואלו דברי אלקים חיים ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן וכו' עיי"ש. והנה בכתבי האר"י^ל מבוארים הדברים על פי סוד ואכמ"ל (עין פרי עין חיים, שער ראש השנה, פרק ה; שם שער השופר, פרק ה; אור החיים הק', בראשית א, א, אופן טו; קדושת לוי, לראש השנה, ד"ה יבואר הגמרא; שם מסכת אבות, ד"ה ענין מה שכתוב בכתבי האר"י ז"ל). אבל בפשטות נראה לומר שבתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, היינו בחודש תשרי שאז בחינת דין שהאותיות אינן כסדרן וכנ"ל (ועין זוה"ק פרשת משפטים, דף ק, א; תיקוני

בשולחן הטהור יום ב' דחול המועד

חמין^ק חזר ואמר היום אתם יוצאים בחודש האביב^ב.

ונראה לומר על פי מה שכתב זקה"ק ז"ע בבני יששכר (מאמרי חודש ניסן, מאמר ה, טיול בפרדס, דרוש א, על דרך הרמז) על הכתוב (שמות יב, יז) ושמרתם את המצות וגו', דהנה הלחם חמין מגביה את עצמו ועושה פעולה בעצמו זולת פעולת האומן שעשאה, כי האומן לא עשאה רק כפי שיעור גודל הקמח והמים, והעיסה מגבהת את עצמה

בתוך"ק (שמות יג, ג-ד) ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחווק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמין, היום אתם יוצאים בחודש האביב.

צריך ביאור דלכאורה היה לו לומר, זכור את היום הזה בחודש האביב אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחווק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמין, ולמה רק אחר שאמר 'ולא יאכל

ממה שניתן בתוכה, ורק היתה לנו נקודה אחת של זכות אבות, לכן אסור לנו לאכול חמץ להראות שהיינו אז רק כמצה.

ולזה אנו אומרים בליל הסדר באכילת כורך, וזכר למקדש כהלל, כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים, היה כורך מצה ומרור ואוכל ביחד, לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלהו. דאיתא במדרש (שמות רבא ג, ה) על הכתוב ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה, שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודת כוכבים עיי"ש, וכן פירש האלשיך הקדוש הכתוב (שמות א, יד) וימררו את חייהם בעבודה קשה, היינו עבודה זרה עיי"ש. ולכך היה הלל כורך מצה ומרור ואוכל ביחד, להראות כי מפני שהיה מרור לישראל שעבדו עבודה זרה, משום הכי היה מצה שלא נגאלו אלא בזכות אבות ולא בזכות עצמם.

ויוֹרְמָז בכתוב, היום אתם יוצאים בחודש האביב, 'אביב' נטריקון 'אב י"ב', כלומר אב ל"ב שבטו י"ה (ראה חומת אגד, שמות יג, ז; שם לד, יח), רמז שבני ישראל לא נגאלו רק בזכות אבות. וכן נאמר (תהלים קלו, יג) לגזור ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו, וברש"י, לגזרים, י"ב קרעים ל"ב שבטים, וכן איתא במדרש (פרקי דברי אליעזר, פרק מב) כיום שאמר הקב"ה יקוו המים בו כיום נקפאו המים ונעשו שנים עשר חלקים כנגד שנים עשר שבטים וכו' עיי"ש, ולדברינו ייאמר שבא להראות שזכות אבות של י"ב השבטים נגאלו בני ישראל ממצרים, בבחינת יש לנו אב וכן.

וזה שאמרה תורה, ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחוץ יד הוציא

אחר כך בפעולתה יותר ממעשה האומן ויוצאת מן הגדר וגבול שגבלה האומן, מה שאין כן המצה נשאת בגבולה וגדרה שהגבילה האומן וכו', עיי"ש באריכות.

ובגמרא (ראש השנה יא, א) על הכתוב (שיר השירים ב, ח) קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, מדלג על ההרים בזכות אבות, מקפץ על הגבעות בזכות אמהות. וכן איתא במדרש (שמות רבא טו, ד) כשהלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היום אתם יוצאים בחודש האביב, אמרו לו היכן הוא, אמר להם הרי עומד קול דודי הנה זה בא, אמר רבי יהודה מהו מדלג על ההרים, אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינן נגאלים לעולם, אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים, שנאמר (שמות ג, ה) וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגו', בזכות אבותם אני גואלם, לכך כתיב מדלג על ההרים ואין הרים אלא אבות וכו' עיי"ש. היינו שרק בזכות אבות ואמהות נגאלו בני ישראל ממצרים ולא בזכות עצמם, וכדאיתא מהארז"ל (סידור הארז"ל, הגדה של פסח, פיסקא מצה זו) על הכתוב (שמות יב, לט) כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, שאילו היו בני ישראל נשאים במצרים עוד רגע אחד היו נשקעים ח"ו בנ' שערי טומאה ולא היו יכולים לצאת לעולם.

משום הכי אנו אוכלים מצות בחג הפסח, כי אז ביציאת מצרים היה ככתוב הנ"ל, ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עונות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגו', וכל זה כי לא היה לנו זכות עצמינו, ואדרבה היינו גרועים ביותר כמו המצה שאינה תופחת ומחמיצה, ואדרבה עוד מחסירה וממעטת

כח עצמי אלא בזכות אבות נגאלו, כמו המצה שאינה מוסיפה לתפוח מעצמה כלום, וסימן לזה, היום אתם יוצאים בחודש האביב, שלרמזו בא כנ"ל על אב י"ב, שרק בזכות אבות נגאלו.

ה' אתכם מזה, והטעם שהיה בחזק יד הוא כדברי הישמה משה הנ"ל נגד המקמרגים שטענו הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, ואשר על כן, ולא יאכל חמץ, כנ"ל להראות שלא היה להם

חג המצות תשכ"ב

אגרת קודש לקראת החג (א)

אהרן ניבא להם נבואה זו, וכתוב בתריה [ח'] וימרו בו ולא אבו לשמוע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו וכו'. ראינו מזה שלא קבלו דעת תורה של חכמי תורה האמתיים, רועי ישראל הנאמנים משה ואהרן, רק כולם רצו לעשות הכל על דעת עצמם.

ובמו שמיצינו במדרש [שמו"ר ה' י"ד], מובא בפרש"י [שמות ה' א'] על הכתוב ואחר באו משה ואהרן, שהוקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלמין וכו', ולא רצו ללכת אחר דעתם הקדושה.

וזה שאמר משה רבינו ע"ה [שמות ו' י"ב] הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. רהנה דרשו חז"ל [ב"מ פ"ה ע"א] מן הכתוב אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה דצדיק גזור והקב"ה מקיים. אבל נראה שזה דוקא מדה כנגד מדה לישראל עם קדוש, שהם סרים למשמעתם של חכמי התורה, ומבטלים דעתם נגד דעת תורה הקדושה, וככל היוצא מפייהם יעשו, לכן יש גם כח להצדיקים לבטל מישראל כל גזירות קשות ורעות, ושומעים לאמרי פיהם גם בשמים.

ב"ה, קרית צאנו, י"ב ניסן תשכ"ב

שובע שמחות ושפע ברכות לכבוד ידידי אנ"ש יראי השם ועוסקים בתורה ובמצוות ה"ה הרבנים והחסידים המופלגים הנדיבים והישרים איחוד תלמידים וחסידים וחברי שארית הפליטה בארה"ב כל אחד בשמו הטוב יבורך מהמכרך את עמו ישראל באהבה

אחדשה"ט באהבה רבה ונאמנה. בהגיע ימים הקדושים של חג זמן חרותנו, נ"ל לכאר כמה ענינים במצוות הקדושות של החג הקדוש הזה. הנה ידוע קושיית העולם למה בסדר ההגדה לא נזכר אף פעם ממשוה רבנו, אשר הוא שהוציאנו ממצרים בפקודת הבורא ית"ש, ולמה לא מזכירים אותו בכל ספור יציאת מצרים. וגם להבין הענין של והגדת לבנך [שמות י"ג ח'] ולמען תספר באזני בנך [שמות י' ב']. ולמה הבן צריך לשאול דוקא [פסחים קט"ז ע"א].

(א) ונ"ל דבגלות במצרים מצינו [שמות ו' ט'] ולא שמעו אל משה וכו', וגם אמרו לו [שם ב' י"ד] מי שמך לאיש שר ושופט עלינו וכו'. וכן באהרן מצינו [יחזקאל ב' ז'] ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תמאוו, ופרש"י

עשה ה' לי בצאתי ממצרים. וצריך להבין דאם הוא שומה כל כך, שאינו יכול לשאול אפילו שתי מילים כמו התם ששואל מה זאת, אם כן היאך יכול להבין כלל ענין יציאת מצרים אפילו אם נתחיל לספר לו.

אבל נראה לומר דאין הפירוש שאין לו דעת לשאול, אלא שאינו יודע שצריך לשאול, ואינו מבין שבכל דבר צריך לקיים שאל אביך ויגדך, וחושב שיכול לעשות גם על פי דעת עצמו כמו שהוא ישר בעיניו. לכן צריך להזהיר לו וללמדו גודל הענין היסודי של והגדת לבנך ביום ההוא, שצריך להיות דוקא שמע בני מוסר אביך, שהבנים והצעירים ישמעו ויאזינו לדעת הוריהם ומוריהם.

ולזה כיח' לו מעלת מדה זו אומרים לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, רק מפני שבני ישראל קבלו עליהם לשאול דעת חכמי התורה, ולהיות סרים למשמעתם. ולא כמו שהיה מקודם אשר לא שמעו למשה ולאהרן, רק כמו שנאמר בפרשת בא [י"ב כ"ח] וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן בן עשו, בזכות זה זכו ישראל לגאולה וליציאת מצרים, כמו שנאמר מיד אחר כך [כ"ט] יהי בתצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים וכו'. זאת צריך האב ללמד ולהסביר לאותו הבן שאינו יודע שצריך לשאול.

ובזה יש להבין גם כן למה נקט אצל השאינו יודע לשאול את הפסוק הזה שמשויכים לרשע. אך צריכים להזהיר אותו שאם לא ילמוד שצריך לשאול הכל מהאבות והוקנים, ולא ירגיל עצמו לעשות כל דבר על פי חוות דעת חכמי התורה, אלא ככל הישר בעיניו יעשה, אז אפילו אם רצונו לעשות דבר טוב, ומכוין לשם שמים,

אבל אם ח"ו בני ישראל אינם מאזינים לציווי הצדיקים, אז גם בשמים אין שומעין להם, ואין להם הכח של כפי תהיה. וזה הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה, דאם בני ישראל אינם סרים למשמעתי איך אוכל לבטל הגזירות מעליהם, ואני ערל שפתים דאז אין לי הכח של כפי תהיה לפעול במאמר פי על דרך צדיק גזור והקב"ה מקיים והבן.

ב) ולבן כליל הסדר כשבאים לספר ביציאת מצרים אין מוזכרין את משה רבינו, להראות שדבר הזה שלא שמעו אל משה היה הגורם לכל שעבוד מצרים. דאילו היו בני ישראל יודעים דרך האמת שצריך להאזין ולהקשיב לכל דבור וציווי של משה רבינו ע"ה, ודבר מלך - מלכי רבנן [גיטין ס"ב ע"א] - שלמון [קהלת ח' ד'] ושבת ס"ג ע"א [לכולם, אז לא היה יכול להיות הגלות הקשה ההוא.

ולבן מחמורים כל כך שיהיה הבן שואל כלילה הוה, על דרך [דברים ל"ב ז'] שאל אביך ויגדך וקניך ויאמרו לך. שעל ידי שחזרו בתשובה וקבלו עליהם שלא יעשו הנערים על פי שכלם, אלא ישאלו הכל מפי הוריהם ומוריהם, על ידי זה זכו לגאולת נפשם משעבוד מצרים.

ולבן אמרה תורה והגדת לבנך וכו' ולמען תספר באזני בנך וכו', שרק מפני שקבלו עליהם הבנים להיות נכנעים להוקנים, ויהא כבר שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אמך [משלי א' ח'], בעבור זה זכו ליציאת מצרים.

ג) וזה שאומרים [הגדה של פסח] ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה

מזה שעדיין נשאר בהם קצת מהרגלם הרע לבלתי שמוע אל משה איש האלקים ואל אהרן הכהן, ולכן לא נשא לבם את רגלם לצאת במהירות תיכף ומיד כשנצטוו לעשות כן מפי משה ואהרן.

ודבר זה גרם גם למה שכתוב בסיפא דקרא ולא יכלו להתמהמה, ואמרו ז"ל [סידור האר"ה הגדה של פסח ד"ה מצה זו] לפי שהיו משוקעים במו"ט שערי טומאה ר"ל. דאם הגילים לשאול ולשמוע בדעת חכמי התורה אי אפשר ליפול כל כך בעמקי הקליפות, רק לפי שלא היו רגילים לשמוע למשה רבנו, וכמו שרואים שהוכרח להיות כי גורשו ממצרים, על ידי כך הגיעו למצב שפל כזה של ולא יכלו להתמהמה.

זוהי שגם להם מתחלה הגלות המר וקושי השעבוד. ולכך אוכלים המצה קודם המרור, להראות שלפי שהוכרח להיות כי גורשו ממצרים כנ"ל, לכך בא עליהם קושי השעבוד וימררו את חייהם בעבודה קשה.

ועל כוונה זו היה הלל כורך מצה ומרור ואוכלם ביחד [פסחים קט"ו ע"א], להראות שפכת המרור היא על ידי המצה, שהוכרח להיות כי גורשו ממצרים ולא הורגלו עדיין לשמוע אל משה רבנו והבן.

(ו) **ולבן** כשהחכם שואל טעמי מצוות ליל הקדוש הזה, מה העדות והחוקים וכו' - ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח וכו', היינו שעליך להסביר לבנך שרק אתה תוכל להגיד לו וללמדו כל הלכות פסח, ואף שהוא חכם לא ידע כלום מדעת עצמו עד שיקיים שאל אביו ויגדך ואתה תאמר לו כהלכות הפסח. ובמצרים שלא נהגו כך, ולא רצו לשאול בדעת הוריהם ומוריהם,

לא יוכל להתקיים בידו, והסוף יהיה שיתגדל להיות כמו הרשע ר"ל. כי אם אינו הולך בדרך התורה שהזוהרה שאל אביו ויגדך וקניך ויאמרו לך, אז בקל יטה ח"ו מדרך המסורה, ויפול ח"ו בעצת רשעים ובדרך חטאים ר"ל. אך אם ידע שאל בינתך אל תשען [משלי ג' ה'], ויהיה רק שמע בני מוסר אביו ואל תמוש תורת אבך, אז ילך לבטח דרכו ושמר רגלו מלכוד.

(ד) **זוהי שמראים** כמה שחוטפין הבנים את האפיקומן בליל פסח [חק יעקב סימן תע"ב סק"ב]. דהנה האב לקח פריסת האפיקומן וגנוזו כדי לאכול לאחר שעה, והולך הבן וסובר שהוא יודע יותר טוב מאביו, והוא מבין שצריך לאכול אותה מיד, וחוטף אותה מאביו שגנוז. ורוצים להראות בזה מצב השפל של הדור במצרים, ואשר לכן בא עליהם קושי השעבוד.

(ה) **זוהי גם כן הטעם** למה שאוכלים המצה קודם המרור, אשר נלאו כל חכמי לב לפרשה, דהא מצה רומז על הגאולה, ומרור רומז על וימררו את חייהם שהיה לפני הגאולה, ואם כן היה צריך להיות הסדר בהיפוך לאכול תחלה מרור ואחר כך מצה.

אולם באכילת המצה אנו מתכוונים לרמוז סיבת הדבר שבאו אחר כך לידי וימררו את חייהם. דהנה מצה זו שאנו אוכלין על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיין וכו' כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וכו' [הגדה של פסח]. ולכאורה הלא בטח משה ואהרן כבר אמרו להם שצריכים לצאת, ולמה באו לידי כך שהמצריים יגרשו אותם ולא יצאו מיד כאשר הגידו להם משה ואהרן. אכן נראה

אחד וכו' עיי"ש, ולכן כל זמן שהיו עובדי עבודה זרה לא ידעו שצריך לשמוע דוקא לתורת ה' אחד ולכהן גדול אחד, רק בשבת הגדול שאמר להם משה רבינו ע"ה משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו שיה של מצוה, אז עזבו את הדרך של עובדי כוכבים שיש נימוסים הרבה וכומרים הרבה, וידעו והבינו שאי אפשר לכל אחד לבנות כמה לעצמו ולעשות כפי אשר שכלו יחיבי, רק יקהלו כולם בקהילות גדולות לשמוע לקח מפי רועה אחד שיבאר להם תורת ה' אחד. ולכך גם כן נקרא שבת הגדול, שאז כשמשכו ידיהם מעבודה זרה קבלו עליהם להקהיל קהלות גדולות וכו"ל.

ט) **ובאופן** אחר יש לפרש ענין שאינו יודע לשאול, שהוא כל כך נזהר במצוות [ויקרא י"ט ג'] איש אמו ואביו תראו, וכבד את אביך ואת אמך [שמות כ'] עד שמתוך פחד וחשש שמא לא יוכל לדבר אתם בכבוד ובמורא כראוי הוא מונע את עצמו מלשאול כלל.

ואמר את פתח לו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, בעבור שקבלו עליהם מדה זו לירא ולכבד את הוריהם ומוריהם, שלא לשאול עליהם שום קושיות, ולעשות כפי אשר יצו אפילו שאינם מבינים הטעם בשכליהם, בזכות זאת עזר לנו השי"ת והוציאנו ממצרים לחרות עולם והבן.

כ"ד הדושה"ט באה"ר ומעתיר בעדם לטובה ולברכה בזכות אברה"ק זי"ע ועכ"ל, אשר ישפיע להם ברכתו הטובה בימים ולילות הקדושים, בברכת מגד השמים מעל ומארץ מתחת, לבחמומו"ר בכו"פ ברוג"ש אכיה"ר. ונוכה כולנו יחד לראות בשוב השם שיבת ציון בכו"א יקותיאל יהודה הלברשטאם

והוצרך להיות כי גורשו ממצרים, לכן היו וימרו את חייהם. וזוהו יבין בן החכם המעם של מצה ומרור כנ"ל.

ז) **ועל** דרך זה יש להבין מה שפתח המחבר בדיני פסח [סימן תכ"ט] שואלין בהלכות פסח וכו' [ועיין חק יעקב סק"א], שכל הגאולה היה בשביל שקבלו על עצמם ישראל עם קדוש להיות שואלין הכל מפי חכמי התורה.

ובזה יומתק מה שדווקא כאן כתב המג"א שנוהגין שהרב דורש בשבת הגדול ובשבת שובה, ולא כתב זאת אצל שבת תשובה. דכשהגיע שבת הגדול וצויה להם משה שיקחו שיה לבית אבות, וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה, על ידי זה זכו לגאולה וכו"ל, שאז קימו וקבלו עליהם לא לשוב לכסלה עוד רק לשמוע לכל אשר יגידו להם צדיקי ומנהיגי הדור, ולכן דייקא בשבת הגדול כתב מג"א שהרב דורש.

ח) **ונראה** שלכך נקרא שבת הגדול, על שם דאיתא בילקוט [ויקהל רמז ת"ח] שעשה משה קהלות גדולות בכל שבת ושבת ודרש להם בהלכות היום, ונקרא שבת הגדול לפי שאז קבלו עליהם שיעשו קהלות גדולות בכל שבת וישמעו תורה מפי משה רבינו וככל היוצא מפיו יעשו, וזה היה התחלת הגאולה, כשעזבו החמא של ולא שמעו אל משה.

ויש להוסיף על פי מה שכתב ברש"י בפרשת קרח [ט"ז ו'] זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו, כך אמר להם בדרכי העכו"ם יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה וכו' אנו אין לנו אלא ה' אחד ארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכהן גדול

אגרת קודש לקראת החג (ב)

נמצא אף אחד מבין בעלי העצה שימחה בידו, אף שנודע מדברי חז"ל על המלחמות שביניהן, וזאת לאחר שיוסף הצדיק הציג מרעב ומכליון, (ובפסחים ק"ט ע"א אמר רב יהודה אמר שמואל כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים).

עלינו איפוא ללמוד וללמד לבנינו שאין בשום אופן לבטוח בחסד לאומים, ולהגרר אחריהם ואחרי חכמתם, תרבותם ומוסר נביאיהם. ואף אם יש כאלה הבאים אלינו בפה רך [עין סוטה י"א ע"ב], בפיתויים ובעצות טובות, עלינו לדעת שכוונתם האמיתית היא שעבוד, עבודה קשה, וחלילה לעקור את הכל.

ג) לזה אוכלים מצה ומרור, כדי להורות שבני ישראל הכירו כבר בשעה שדברו אליהם בפה רך שזומומים למרר את חייהם והבן.

ו**חייב** אדם לראות את עצמו בכל דור ודור, ובכל שנה ושנה, כאילו הוא יצא ממצרים (פסחים ק"ז ע"ב). ואל יפתיעונו מאורעות כלשהם, והתחכמויות הגויים נגדינו. וכבר אמרו חז"ל [ספרי בהעלותך ט' י]; הובא ברש"י בראשית ל"ג ד' הלכה בידוע שעשו שונא לעיקב.

על כולנו להתחזק ולהתאזר, ולהתקרב איש לרעהו, להתלכד כאיש אחד. אל נבטח בנדיבים ובחסד לאומים שחמאת היא לישראל [ב"ב י' ע"ב], אשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה [הושע ב' ט']. אל השם נרים עינינו, כי הוא שהוציאנו ממצרים והוא אשר יצילנו גם עתה מכל הקמים עלינו, הקרובים והרחוקים. אל

ב"ה, קרית צאנו, ערב פסח תשכ"ב

את אחי אנכי מבקש

בחג חירותנו אנו מצויים על זכירת השעבוד והגאולה, ומתחילים בעבדים היינו לפרעה במצרים.

א) **יש** להתבונן בחסד שעושה עמנו השי"ת. שאילו היתה קמה עלינו אומה אחת בעלילות שוא, ואומות אחרות השונאות אותה אומה היו באותה שעה עומדות לצדינו, עקב חשבונותיהם, היו רבים מהעם רואים בהן רודפות צדק ושלום, ולא היתה מתגלית לעינינו שאף אלה בסתר לבם צרינו המה, והיתה אורבת סכנה של ממיעה בהן.

לבן נאמר בהגדה, והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד וגו', אף על פי ששנאה עמוקה שוררת בינם לבין עצמם, בכל זאת עומדים עלינו בעצה אחת לבלותנו, והודות לכך נחשף לפנינו מסתורי לבם של כל האומות גם יחד, וכוונותיהן כלפינו, ורק והקב"ה מצילנו מידם.

ב) **חז"ל** אמרו [סוטה י"א ע"א; סנהדרין ק"ז ע"א; שמות רבה פ"א ס"ט] אמר ר'

חייא בר אבא אמר ר' סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו וכי'. פרעה כינס את כל בעלי היושר והרוח מאותה תקופה: בלעם נביא האומות, יתרו הכהן ממדין, ואיוב האמיד התם והישר מארץ עוץ. הוא ביקש מהם שיתחכמו נגד הסכנה הגדולה המאיימת מצד עם ישראל, פן ירבה וגו' ונלחם בנו וגו' [שמות א' י]. ולא

[שמות א' י"ב] וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וישכון ישראל במח בדר עין יעקב [דברים ל"ג כ"ח], ונוכה לגאולה שלימה במהרה בימינו.

המצפה ומחכה לישועת ה' בקרוב וב"ב יקתיאל יהודה הלברשטאם

נירא ואל נפחד מהם ומהמונם, נתחזק בתורת ה' ובאמונת האבות שעמדה לאבותינו ולנו.

עלינו להתרחק לחלוטין מתרבות הגויים וממחשבתם, ולחזור לרוח היהדות המקורית מקור חיינו וקיומנו. ואז יקויים בנו

בשולחן הטהור ליל ש"ק חול המועד פסח

שמריימל ובעקימשע, היינו להתחיל בחיצוניות, ומתוך כך יתחזק בקרבו הפנימיות שבלבבו.

זה שאמר הכתוב, יונתי בחגוי הסלע, כשכנסת ישראל שנמשלה ליונה נמצאת בחגוי הסלע, היינו תחת התגברות היצר הרע הנמשל לסלע, כמו שאמרו חז"ל (סוכה נב, ב; קדושין ל, ב) אם אבן הוא נימוח, אזי אז כשהוא בסתר המדרגה שרי להיות קודם הראיני את מראיך בחיצוניות, שילבש בגדים הראויים לתלמידי חכמים, ואחר כך השמיעיני את קולך בעסק התורה, בתפילה ובעבודת השי"ת, הגם שהיה צריך להיות להיפך כי קולך ערב בפנימיות, ורק אחר כך ומראיך נאווה בחיצוניות.

על פי זה גם יבואר אומרינו בהגדה, ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מצויינים שם. דאיחא בילקוט (פרשת בשלה, רמז רלד) שבצאת ישראל ממצרים מען שר של מצרים הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, אך מצינו בחז"ל דאחד מהדברים שבזכותם נגאלו אבותינו ממצרים היה בזכות שלא שינו את לבושם

בשיר השירים (ב, ד) יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך בי קולך ערב ומראיך נאווה.

נראה לפרש דהנה בדורות הראשונים תחילה היה האדם לומד תורה יומם ולילה ועובד את ה' בכל לבבו ובכל נפשו, ורק אחר שכבר מילא כריסו בש"ס ופוסקים היו מלבישים אותו באיצטלא דרבנן, כיון שתחילה צריך לשעבד את כל הפנימיות להשי"ת ואחר כך היה לובש גם בחיצוניות איצטלא דרבנן, ומי שלבש מאני מכבודותא לפני שהיה ראוי לכך היה נחשב לצבוע ורמאי. מטעם זה בדורות האחרונים כבר לא הלכו הצדיקים בכגדי לכן בשבת קודש, כמו שנהגו ללבוש תלמידי הבעש"ט הקדושים זי"ע, מפני שהיו סבורים בענוותנותם שאינם עוד במדרגת הצדיקים הראשונים.

אולם עכשיו בדורות השפלים הללו, כשראו הצדיקים שהטומאה מתגברת בכל עוז בכל יום ואי אפשר לנו להחזיק איתן באמונת ה', לכן תיקנו שגם מי שאינו ראוי עדיין לכך תחילה ילבש

שבזכות זה נגאלו שמע מינה שאכן נהגו כשורה, אלא שבכל זאת יש להצטער למה הזקקו בני ישראל לבוא לידי כך, שיצטרכו ללבוש בגדי תלמידי חכמים כדי שזה יגרום להם להטיב מעשיהם, ולא שיהיה להיפך שקודם יהיה השמיעני את קולך ואחר כך יהיה מראיך נאווה.

(עין מדרש רבה, שיר השירים ה, כה), ומסתמא היו לבושים באותו לבוש שלבשו השבטים הקדושים. ועל זה מתאונן בעל ההגדה ואומר 'יהי' שם לגוי, אין ויהי אלא לשון צער (מגילה י, ב), והצער הוא על שהיו מצויינים בבגדים שלא הלמו את התנהגותם, אולם מכל מקום מדחוינן

בשולחן הטהור יום ש"ק חול המועד פסח

צו, ד"ה וכל מנחה בלולה; ישמח משה, פרשת וישלח, ד"ה קמנתי) על הכתוב (תהלים כב, כה) כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, דהיינו שחשוב לפני השי"ת מה שאדם מכיר מיעוט ערכו, הגם שהוא באמת שפל אף על פי כן חשוב לפניו ית"ש, וזה כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, ההכנעה של עני, הגם שהוא באמת עני בדעה, עכד"ק. וכן אמר פעם זקה"ק מצאנו זי"ע לבנו הגה"ק רבי דוד מקשאנוב זי"ע, אתה הנך עניו אמיתי דאינך כלום ולא מחזיק עצמך לכלום, אבל גם זה טוב, דכתיב כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, שאפילו הענוה של עני שאין לו במה להתנאות גם כן לא בזה ולא שקץ השי"ת, עכד"ק.

בזה פירשתי הכתוב (תהלים נא, יט) זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוה, שכאשר האדם הוא בעל לב נשבר לכמה חלקים, שאין לו מנוחה מהיצר הרע הבעור בקרבו, והוא שפל באמת, אזי אם הוא ונדכה, שיודע הוא מיעוט ערכו, אזי אותו אלקים לא תבוה.

בשיר השירים (א, ה) שחורה אני ונאווה בנות ירושלים כאהלי קדר כיריעות שלמה.

נראה לפרש על פי הידוע מספרים הקדושים, שכאשר אדם מתנאה לומר על עצמו שהוא נאה כמעשי מצוותיו, אז בוודאי הוא מלוכלך בחטאים, אבל אם יודע הוא מיעוט ערכו ופחיתותו אז הוא חשוב לפני הקב"ה.

זה שאמר הכתוב, אימתי שחורה אני, כאשר ונאווה בנות ירושלים, שאני סבור בעצמי שאני נאה. אבל כאשר אני באהלי קדר, שיודע אני שפלותי, אז זה חשוב בעיני הקב"ה כיריעות שלמה.

או יפורש, שחורה אני, כאשר אני חושב בעצמי שהנני שחור מעבירות, אז ונאווה בנות ירושלים, אף על פי שבאמת אני באהלי קדר, כי אני שחור מעבירות, ולכאורה מה רבותא יש בזה שיודע אני שפלותי, אלא הדבר חשוב כיריעות שלמה, שדוקא זה נחשב בעיני הקב"ה.

בפירושו של הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע (מובא באור לשמים, פרשת

דברי תורה

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

פניני קודש על הגדה של פסח

ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים.

*

מעשה כרבי אליעזר וכו' שהיו מסובין בכני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה וכו'.

יש לכאר הענין שספרו ביציאת מצרים כל הלילה, על פי לשון הטור (אורה חיים, סימן תפא) 'חייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחמפנו שינה', וידוע מה שאמר זק"ק מצאנו זי"ע בשם זקנו החכם צבי זי"ע, שבכל מקום שנאמר הלשון 'חייב' הכוונה עד כדי מסירות נפש ממש (עין סידור בית יעקב, דיני פורים, סימן ז, ס"ק ו), ואם כן הצדיקים מוסרים את נפשם לספר ביציאת מצרים כל הלילה בלי להפסיק מחמת עייפות ורפיון.

*

חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, ואף אתה אמור לו

ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים.

המגיד בא להורותנו, שלא נאמר דאף אם לא היה הקב"ה מוציא אותנו ממצרים באותות ובמופתים וכיד חוקה, מכל מקום היה זה על כל פנים כשאר הגליות והיינו יוצאים משם לאחר זמן מה, דלא כן הוא, כי אילו לא הוציאנו אז הקב"ה ממצרים, אזי מחמת גודל הטומאה שהיתה שם היינו משתקעים כל כך בשעבוד מצרים, עד שאנו מרצוננו היינו נשארים שם מבלי שום רצון ושאיפה לצאת מעבודת לחירות.

ואיתא במדרש (מכילהא, פרשת יתרו, אות א; רש"י, שמות יח, ט) שהמצריים עשו בכח הכישוף שאין עבד יכול לברוח משם עיי"ש, ויש לומר שבכח הכישוף גרמו ששום עבד לא ירצה לברוח משם ויאבד את השאיפה להשתחרר מעול השעבוד, כי ירגיש ששם מקומו הראוי לו. ועל זה מודים ומהללים להשי"ת שבכוחו הגדול הוציאנו ממצרים, ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו

להיאמר לגבי כל אחד, אלא למי שאכן נתקדש כראוי ובמדרגת קודש ישראל לה', אך מי שאינו במדרגה זו אין שייך אצלו תירוץ זה של הקדש, ולגביו צריכים את התירוץ השני שיצא מדין שן ועין.

ובבן יבואר, דהבן החכם פותח פיו בחכמה ושואל מה העדות והחוקים וכו', וכוונתו להבין את מהות חג הפסח שבו יצאנו ממצרים, דזה תמוה וקשה בעיניו שיצאו משם מרם נשלם הזמן, ולזה משיבים ועונים לו כהלכות הפסח, היינו כמו קרבן פסח שהוא קדוש קדושת הגוף, כן הקדיש הקב"ה אותנו וההקדש מפיקע מידי שעבוד. אבל הבן הרשע כאשר שואל מה העבודה הזאת לכם, רצ"ל מה הענין שעושים את חג הפסח כאשר על פי אמת עדיין לא היה הזמן הראוי לצאת ממצרים, אי אפשר להשיב לרשע כמותו שיצאו מחמת ההקדש, שזה אינו שייך לגביו והוא רחוק מכך כרחוק מזרח ממערב, ולכן הקתה את שיניו, לרמוז לו שהוא יצא ממצרים קודם הזמן מחמת הדין של הכהו על שינו שיוצא לחרות.

*

וישאינו יודע לשאול את פתח לו, שנאמר (שמות יג, ה) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.

יבואר כי האדם צריך לקיים סיפור יציאת מצרים לבניו מתוך התעוררות והתלהבות באופן כזה שהדבר ישתרש אצלם בהבנה וידיעה מוחשית כל כך, עד שגם הם יוכלו על ידי זה לספר לבניהם אחריהם. וזה נרמז בלשון הכתוב, והגדת

כהלכות הפסח אין מפמירין אחר הפסח אפיקומן. רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו וכו', ואף אתה הקתה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.

כבר עמדו לכאר החילוק בין שאלת החכם לשאלת הרשע, דלכאורה שניהם הוציאו עצמם מן הכלל, זה אמר 'אתכם' וזה אמר 'לכם', ולמה לבן החכם מאירים פנים בתשובה מחכימה, ואילו על הבן הרשע מתרעמים ומדברים אליו קשות.

ויש לומר, כי ידוע הקושיא על כך שבני ישראל יצאו ממצרים לפני הזמן המיועד של ארבע מאות שנה, ויש שתרצו (מאמר מרדכי, פרשת וארא, ד"ה ו'ה' פקד; שמע יעקב, דרוש פרשת קדושים; שמחת הרגל על הגש"פ, ד"ה מתחילה עובדי ע"ו; דרשות חתם סופר, חלק ב, פסח, דף רנו, א) על דרך שאמרו חז"ל (כתובות נג, ב) הקדש חמיץ ושחרור מפיקיעין מידי שעבוד, וכיון שהקב"ה הקדיש את בני ישראל להיות לו לעם, לכן נפקע מהם חובת השעבוד.

ועוד תירוץ איתא (עין יעקב, סנהדרין קיא, ד"ה פעם אחת נכנסתי, בשם זרע ברך שני, פרשת תבא, דרוש א; יושב אהלים, פרשת שמות, ד"ה ובדרך זו יובן), כי הגה מדיני שחרור עבדים הוא שיוצא לחירות אם רבו שיכר את שינו או סימא את עינו וכדומה (בבא קמא עד, א), וכאשר היו בני ישראל משועבדים בעבודת הפרך בוודאי באו לכלל הזיקות כאלו באבריהם, שנעשו סומין וחרשין וחגרין (ילקוט, פרשת יתרו, רמז רעא), ולכן יצאו ונשתחררו קודם הזמן.

ויש לחלק ולומר, דהתירוץ הראשון שהקדש מפיקע מידי שעבוד, לא ניתן

יש לומר בטעם המנהג שמגביהין הכוס בעת אמירת 'והיא שעמדה', כי מצות ארבע כוסות הם נגד ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (ירושלמי פסחים, פרק י, הלכה א). ומה שנאמרו ד' לשונות של גאולה דייקא, יש לומר כי גלות מצרים היה שורש ד' הגלויות שבאו אחר כך, ככל מדי יון ואדום (לקומי תורה, פרשת תצא, עה"פ כי תצא למלחמה; שער המצות, פרשת ראה, מצות זכירת יציאת מצרים), ובכדי לחזק לבבנו בדורות הללו נקט הקב"ה במצרים ארבע לשונות של גאולה, לרמוז דכשם שגאלנו מגלות מצרים כן יגאל אותנו משאר ארבע הגלויות.

לכן בעת אמירת והיא שעמדה מגביהין הכוס, לרמוז על ד' כוסות שהם נגד ד' לשונות של גאולה, שהיא הכמחה שניגאל מכל הד' גלויות, ואומרים והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שהכמחה זו שהבטיח או הקב"ה כשאמר הני ד' לשונות של גאולה, היא שעמדה לנו ותעמוד לנו הלאה, שבכל דור ודור עומדים עלינו לבלותינו ככל הגלויות, והקב"ה מצילנו מידם כמו שגאל אותנו מגלות מצרים.

*

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות לעיניו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולכן בקש לעקור את הכל, שנאמר (דברים כו, ה) ארמי אובד אני וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב.

יש לומר בטעם הדבר שאומרים המקראות הכתובים בפרשת כי תבא בקריאת פרשת כיבורים, כי כתיב התם (שם) וענית ואמרת לפני ה' אלקיך וגו',

לבניך היום ההוא, באופן שיוכל אף הוא לאמר לבניו אחריו בדורות הבאים.

*

ברוך שומר הכמחתו לישראל ברוך הוא, שהקדוש ברוך הוא חשב את הקיץ לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו בכרית בין הבתרים, שנאמר (בראשית מו, יג-יד) ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

הנה על פי פשטות הכתוב היו בני ישראל צריכים להיות משועבדים במצרים ארבע מאות שנה, אבל כסופו של דבר יצאו לאחר רד"ו שנים, ויש בזה הרבה תירוצים ומהלכים.

אמנם צריכים לידע דאין המכוון שמתחילה נגזר על בני ישראל שישתעבדו במצרים ארבע מאות שנה כמלואם, ולכסוף שינה הכורא כל עולמים את דעתו ח"ו וקיצר את הזמן לרד"ו שנה, כי לא איש א-ל ויכוב וכן אדם ויתנחם (במדבר כג, יט), אלא כבר מתחילה ומיד כשאמר לאברהם אבינו על הגזירה שירדו מצרימה ארבע מאות שנה, תיכף בשעת מעשה כבר חשב הקב"ה את הקץ למהר ולהוציאם טרם נשלם זמנם, ולהשלים הזמן על ידי אחד המהלכים שכתבו הקדמונים.

*

והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לבלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

וירענו אותנו המצרים ויענינו, ויתנו עלינו עבודה קשה וגו'.

איתא במדרש (שמות רבה א, יא) שהמצריים ברשעותם החליפו עבודת אנשים בעבודת נשים ועבודת נשים בעבודת אנשים, בכדי להכביד ולהקשות עליהם. וזהו ויתנו עלינו עבודה קשה, היינו שיש בו קושי מיוחד מחמת שאינו מורגל בה.

*

ונצעק אל ה' אלקי אבותינו, כמה שנאמר (שמות ב, כב) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה.

יש לומר בכוננת המגיד, שדרש הכתוב ונצעק אל ה' אלקי אבותינו, דמה שקיבל הקב"ה את תפילתם לא היה בזכות עצמם אלא נצרכו לזכות אבותיהם, וסיבת הדבר הוא כי ויאנחו בני ישראל מן העבודה ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, רצ"ל שתפילתם לא היתה מחמת מצבם השפל ברוחניות אלא מחמת קושי העבודה, ולכן לא היתה תפילתם ראויה להתקבל בזכות עצמם אלמלא זכות אבות שעמדה להם.

*

ויוציאנו ה' ממצרים, לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך בכבודו ובעצמו וכו'.

לכאורה צריך ביאור למאי נפקא מינה בפועל אם יצאנו על ידי שליח ומלאך או על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו,

וכפל הלשונות וענית ואמרת רומז דמלכד אמורת פסוקים אלו בעת הבאת הביכורים צריכים לאמרם גם בליל פסח, כי בשניהם מקויים לפני ה' אלקיך, שכן הבאת הביכורים היה בבית המקדש שהוא לפני ה', וכן ליל פסח הוא בנדר זה, וכנודע מהזור הקדוש (פרשת בא, ח"ב דף מא, א) שהקב"ה יורד עם כל פמליא דיליה לבתי בני ישראל לשמוע איך הם משבחים ומהללים אותו בליל פסח.

*

וירד מצרימה, אנוס על פי הדיבור.

שלא תאמר שכאשר שמעו יעקב אבינו לאחר כ"ב שנים שיוסף בנו נמצא במצרים, מיד התעורר אצלו טבע האדם להיות נכסף ומשתוקק לראותו, ולכן קם תיכף ומיד בורחות והפוזן לצאת מארץ ישראל ולירד מצרימה, דחם ושלום לומר כן על יעקב אבינו הבחיר שבאבות (בראשית רבה ע, א) ורגל במרכבה (שם סח, יב), שטבע ורגילות האדם לא שלטו בו כלל וכלל, וכל סיבת ירידתו למצרים היה רק מחמת היותו אנוס על פי הדיבור.

*

ויאמרו אל פרעה, לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי כבד הרעב בארץ כנען, ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן.

יש לומר כמה שנקטו השבטים את הלשון 'ועתה', כי רצו לומר לפרעה שאין ברעתם להשתקע במצרים בקביעות אלא לישיב שם באופן זמני לעת עתה.

*

ועל זה אמרו, ובורוע נטויה זו החרב, מלבד הכוונה על הריגת הבכורים במכת בכורות, רומז גם על החרב שלקחו הבכורים בעצמם והרגו ששים רבוא מאבותיהם.

*

ובאותות זה המטה, כמה שנאמר (שמות ד, יז) ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות.

איתא במדרש (תנחומא, פרשת וארא, אות ט; תרגום יונתן, שמות ד, כ; שם, דברים לד, יב) שמשקל המטה היה ארבעים סאה, ולפי זה צריך להבין איך נשא משה רבינו את המטה שהיה כל כך כבד במשקלו.

ויש לומר כי על המטה היו חקוק שם המפורש (עיין דברים רבה ג, ח; ילקוט שמעוני, פרשת שמות, רמז קסח; תרגום יונתן, שמות יד, כא), ומשה רבינו ע"ה החזיק בחלק הרוחני של המטה ולכן היה לו קל לשאתו, ובבחינת ארון נושא את נושאו (סוטה לה, א).

ובן היה כאשר ירד משה רבינו עם הלוחות, כדאיתא במדרש (תנחומא, פרשת תשא, אות כו), בשעה שנתן לו הקב"ה את הלוחות היו סובלין את עצמן, כיון שירד וקרב אל המהנה וראה את העגל, פרח אות הכתב מעליהם ונמצאו כבדים על ידיו של משה, מיד ויחר אף משה וישלך מידו, בא וראה כמה גדול כוחו של משה, אמר רבי יהודה הלוחות משקל ארבעים סאה היו ושל סמפרינין היו והיו נתונים על ידיו כדבר קל, כיון שפרח הכתב שברו, ע"כ. והיינו דמתחילה היה יכול משה רבינו לשאת את הלוחות אף שהיה משקלם כבד מאד, וזאת מכיון שהמכתב

והלא סוף כל סוף יצאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה.

אמנם בוודאי יש כאן חיזוק גדול עד מאד, כי כל מעשה אלקינו הם נצחיים וקיימים לעולמי עד ודבר אלקינו יקום לעולם (ישעיה מ, ח), וכן כתיב (שם מה, יז) ישראל נושע בה' תשועת עולמים, דכאשר הישועה באה מאת ה' הרי זו תשועת עולמים. ולכן אנו מודים להקב"ה על כך שהוא בכבודו ובעצמו הוציאנו, לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, כי בכח זה אנו בטוחים שינאלנו בקרב שנית גם מהגלות הזה לחירות עולם.

*

ובורוע נטויה, זו החרב וכו'.

יש לומר המכוון בזה על דרך דאיתא במדרש (שוחר טוב, תהלים קלו, י) וז"ל, בשעה ששלח הקב"ה מכת בכורות וכו' נכנסו כל הבכורות אצל אבותיהם ואמרו להם, כל מה שאמר משה הביא עלינו, אין אתם מבקשים שנחיה, כווא והוציאו את העברים האלו מבינינו ואם לאו אנו מתים. השיבו להם ואמרו, אפילו כל המצרים מתים אינן יוצאים מכאן. מה עשו, נכנסו כל הבכורות אצל פרעה והיו מצווחין לפרעה ואומרים, בבקשה ממך הוציא את העם הזה שבשבלים רעה תבוא עלינו ועליך. אמר לעבדיו, צאו וקפחו שוקיהם של אלו. מה עשו הבכורות, מיד יצאו ונטלו כל אחד חרבו והרג את אביו, שנאמר (תהלים קלו, י) למכה מצרים בבכוריהם, למכה בכורי מצרים אין כתיב כאן, אלא למכה מצרים בבכוריהם, ששים רבוא הרגו הבכורות באבותיהם, עכ"ל.

וארא, אחרי הכדלה), וזהו גם ענין הנחת העשרה פתיתין בבדיקת חמץ (פרע"ה, שער חג המצות, פרק ד'; קב הישר, פרק פט) שהם כנגד עשרת בני המן, כמובא בספרים הקדושים (עיין אוצר כל מנהגי ישרון, סימן נא, ב בשם ספר בית אהרן).

נמצא שאחר שכבר לקו המצריים עשר מכות במצרים נכנעו בכך עשרת כוחות המומאה, ואם כן בחמישים מכות שלקו אחר כך על הים היה זה בכחינת גברא קמילא קמיל, כי כבר לא נותר בהם שום ניצוץ וחיות, ולכן לא נכתב עליהם בתורה.

*

אילו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת, דיינו.

יש לדקדק במה שהקדים ענין האכלת המן לפני מצות שבת, והלא שבת במרה נצטוו (סנהדרין נו, ב) טרם האכילם את המן.

ואולי יש כאן ראיה לשיטת המהר"ל (גור אריה, במדבר טו, לב) דמה שנצטוו שבת במרה עדיין לא היה זה בגדר ציווי שכבר יתחילו לקיימה, אלא רק כהודעה על המצוה, והיה כמו שאר מצוות בני נח. ולכן הוזכר כאן שבת אחר המן, כי שמירת שבת בפועל היה רק לאחר מכן.

*

רבן נמליאל היה אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן, פסח מצה ומרור.

המפרשים האריכו במעם הקפידא לומר בפה שלשה דברים אלו בפסח, ויתכן דבא להורות דאין די

מכתב אלקים (שמות לב, טו) והיה בו כח רוחני שמחזיק את עצמו, אבל כאשר ראה משה רבינו את מה שעשו בני ישראל פרחו האותיות באוויר (פסחים פו, ב) ונעשה משקל הלוחות כבד מאד, ולכן נפלו מידו ונשתברו.

וזה ברמז מאמר המגיד, ובאותות זה המטה, אותות מלשון אותיות, וכיון שהיו תקוקים על המטה אותיות השמות הקדושים, לכן ואת המטה הזה תקח בידך, שמשה רבינו היה יכול לשאתו ולמלו בידו.

*

רבי יוסי הגלילי אומר, מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות, כמצרים מה הוא אומר (שמות ח, טו) ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלקים הוא, ועל הים מה הוא אומר (שם יד, כט) וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וגו', במה לקו באצבע עשר מכות, אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות.

הנה יש להתבונן בסיבת הדבר שעל העשר מכות שלקו במצרים נכתב בתורה באריכות בפרשת וראא ובפרשת בא, ואילו על חמישים המכות שלקו על הים לא נכתב בתורה כלום ורק נרמז בתיבת 'היד הגדולה'.

ויבואר כי ענין עשר המכות במצרים היה להכניע עשר כתרין דמסבותא, שהם עשר כוחות שבקליפות העומדים כנגד העשר ספירות הקדושות זה לעומת זה (עיין זוה"ק, פרשת אחרי, ח"ג דף ע, א; שער הפסוקים, פרשת וראא, סימן נ; ועיין פרי צדיק, פרשת

עמוד ו, מאמר תקס). וזהו שלימד הלל גם בכריכת מצה ומרור, להורות דגם מה שנראה כמרור וצרה כורכים אותו יחד עם מצה המורה על אמונתם של בני ישראל, ועל כולם מודים ומשבחים להשי"ת.

*

פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו, אף להם ולא יריחון.

לכאורה קשה מה חידוש יש כאן, והלא זה פשוט שאלילי עין ואבן אין בהם שום חוש.

ויש לומר שנרמזו כאן גנותם ופחיתותם של הגויים עובדי אלילים, אשר פה להם ולא ידברו, כי הדיבור שלהם הוא רק כצפצוף בעלמא וכשיחת בעלי חיים, שכן 'דיבור' נקרא רק בלשון הקודש כגודע (עין אגרא דכלה, פרישת ויגש, ד"ה שם במדרש) ואין דברים אלא דברי תורה (שמות רבה לה, ד). **עינים להם ולא יראו**, דאף שנראה שהם רואים, אבל באמת טח עיניהם מראות את האמת וכעיוור הממשש באפילה, וכבר אמר רבי יוסי (חגיגה יב, ב) 'אוי להם לבריות שראות ואינן יודעות מה ראות'. **אזנים להם ולא ישמעו**, כדאיתא בוותר הקדוש (פרישת נח, ח"א סב, א בתוספתא) 'ווי לאודנין דשמעין ולא ידעין מה דשמעין'. **אף להם ולא יריחון**, כמאמר הכתוב (ישעיה יא, ג) והריחו ביראת ה', והמה בהיפוך להיפוך ממדרגה זו.

*

אהבתו כי ישמע ה' את קולי תחנוני,
כי הטח אזנו לי ובימי אקרא,

בעצם אכילת פסח מצה ומרור, אלא עיקר העיקרים הוא לידע ולהבין טעם מצות אכילת דברים אלו, שהם לזכר הניסים שעשה עמנו הקב"ה בהוציאנו ממצרים, כפי שנרמז בפסח מצה ומרור.

א"י, דבא לחזק ולאמין את בני ישראל בשנות הגלות המר, כאשר אין אנו יכולים לעלות ולראות ולהקריב קרבן פסח בפועל בבית המקדש, ואי אפשר לאכול שם מן הזבחים ומן הפסחים ולכרוך יחדיו פסח מצה ומרור, דאף על פי כן על ידי האמירה בפה נחשב כאילו קיימנו זאת למעשה, ועל דרך וגשלמה פרים שפתינו (הושע יד, ג).

*

זכר למקדש כהלל, כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים, היה כורך מצה ומרור ואוכל ביחד, לקיים מה שנאמר (במדבר ט, יא) על מצות ומרורים יאכלהו.

אפשר לומר בטעמו של הלל שכרך מצה ומרור ביחד, שזה היה על פי דרכו ושיטתו, כמובא בגמרא (ברכות ט, א) מעשה בהלל הוקן שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, ועליו הכתוב אומר (תהלים קיב, ז) משמועה רעה לא יירא נכון לכו בטוח ה'.

והיינו שהלל היה מלמד תמיד לבני ביתו שאין שום מקרה ואופן בעולם שצריך לבכות ולצווח עליו, כי כל דבר הוא לטובה ולברכה, ולכן כאשר שמע קול צווחה בעיר היה סמוך ובטוח שאין זה מתוך ביתו (עין עוללות אפרים, חלק ד,

כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא.

הישועה הכי גדולה כשבילנו היא שגם אחר כל שנות גלותנו עדיין ובשם ה' אקרא, ואנו יודעים שהשי"ת הוא אדון כל, ורק הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

*

טוב לחסות בה' מבטוח באדם, טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים.

יש לבאר הכפילות, דקרא קמא הוא בפשטות שטוב לחסות בה' מבטוח באדם, ועוד הוסיף לאמר, טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים, קאי על האבות הקדושים שנקראו 'נדיבים' כדאיתא במדרש (שיר השירים רבה ז, ה), ובא לרמז שהעיקר הוא לסמוך בה' ולא רק על זכות אבות.

א"י, דהנה הרבה בני אדם ישנם שאומרים על עצמם שהם מאמינים ובוטחים בהשי"ת שיתן להם די מחסורם, אבל מבקשים שהשי"ת ישלח להם ישועות על ידי עשיר ושוע שיתן לו ממתנת ידו. לזה אמר, טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים, דאף שאומר שבוטח בה', אבל חפץ שעשיר זה דייקא יהא שלוחא דרחמנא למלא את מבוקשו, ולא זו הדרך ונחלת עבדי ה', אלא צריכים לבטוח בהשי"ת בלא שום מחשבות ועצות.

*

לעושה נפלאות גדולות לבדו.

יש כאן בקשה שהבורא כל עולמים יעשה עמנו נפלאות לבדו, היינו גם כאשר כל הפמליא של מעלה לא יסכימו לכך, מכל מקום הוא ברחמיו ואהבתו לישראל יעשה לנו ניסים ונפלאות.

אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני, צרה ויגון אמצא, ובשם ה' אקרא, אנא ה' מלטה נפשי, חנון ה' וצדיק ואלקיני מרחם.

הנה לב יודע מרת נפשו שאינו ראוים שתפילותינו יבקעו שערי שמים ויעלו לפני כסא הכבוד, הן מפני אריכות הגלות וירידת הדורות והן מחמת ריבוי הצרות, שכל אלו גורמים שלא יעלה בדינו להתפלל בכוונה ראויה. אמנם הבורא כל עולמים ברוב רחמיו וחסדיו רואה בעניינו ומכיר בצרות נפשנו, ולכן מטה עצמו כביכול לירד אלינו להקשיב לתפילותינו כאן למטה בארץ.

ועל זה אנו מודים להקב"ה, אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני, ואף שהתפילות אינן ראויות לעלות למעלה, מכל מקום כי הטא אונו לי, שהקב"ה מטה אונו כביכול אלינו לשמוע את קול תחנונינו למטה, ומעמא דמילתא - ובימי אקרא, שהבורא כל עולמים רואה באיזה שנה ובאיזה דור אנו מצויים לאחר שנים ארוכות בגלות, וגם כי אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני וצרה ויגון אמצא, וכל אלו מונעים את כוונת התפילה.

וביזן שגם לאחר כל הצרות והתלאות עדיין ובשם ה' אקרא, שאנו קוראים אל ה' ומתפללים רק אליו מתוך אמונה שלימה, בזכות זה גופא אנו מבקשים, אנא ה' מלטה נפשי על ידי שיטה אוון להקשיב לתחנונינו. ואכן חנון ה' וצדיק ואלקיני מרחם, ומטה אונו לשמוע קול תפילתנו.

*

*

פודה כהלכה, צדיקו יאמרו לו.

מצינו שתיקנו חז"ל (כתובות מז, ב) שהבעל חייב בפרקונה של אשתו, היינו לפדות אותה אם נפלה בשבי. והנה בני ישראל כלפי השי"ת משולים כאשה ובעלה, כי הלא 'כנסת ישראל כלה קרויה בנעימה', ולכן אנו מבקשים שיהא פודה כהלכה, שיפדה אותנו משבי הגלות כפי שהוא ההלכה מתנאי הכתובה. ואם תאמר שאין זה מדין תורה אלא מתקנת חכמים, מכל מקום צדיקו יאמרו לו, ואיתא במדרש (תנחומא, פרשת נשא, אות כט) שהקב"ה גם מקיים מצות זקנים.

*

א-ל בנה, בנה ביתך בקרוב.

יש לבאר בהקדם מה שהביא זקה"ק מוהרצ"א זי"ע (אנרא דפרקא, אות שמנ; ועיין בני יששכר, מאמרי אלול, מאמר ב, אות ג) בשם הגה"ק בעל ההפלאה זי"ע (פנים יפות, פרשת תשא, ד"ה שם בר"ה; ועיין חומת אגן להחיד"א, תהלים נ; אהבת ציון להנודע ביהודה, דרוש ד) לפרש הנוסח א-ל הורית לנו לומר שלש עשרה וכו', על פי הגמרא (ראש השנה יז, ב) ויעבור ה' על פניו ויקרא (שמות לד, ו), אמר רבי יוחנן וכו' מלמד שנתעמף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפילה, אמר לו כל זמן שישראל

חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. והנה מה שאמר יעשו לפני כסדר הזה יש לפרשו בב' פנים, או לעשות בפועל ממש וכמו שדרשו חז"ל (עיין שבת קלג, ב; סוטה יד, א) מה הוא חנון אף אתה חנון וכו' (עיין רוממות א-ל להאלשך, תהלים קג, ז בשם ספר לבנת הספיר; ארץ החיים, תהלים נ; ראשית חכמה, שער הענוה, פרק א; כתנות אור, פרשת ברכה, ד"ה דאמרינן), או דדי באמירת הי"ג מדות של רחמים בלי לעשותו ממש (עיין אהבת ציון, שם).

ויש צד לומר כהך שיטה דאין הכוונה להתנהג כמדותיו ממש, כי הלא המדה הראשונה היא מדת א-ל (עיין חיים, שער יג, פרק יא) ומדה זו אי אפשר לעשותה, ובהכרח דהכוונה היא על אמירה בלבד. וזהו, א-ל, ממדת א-ל, אנו למדים כי הורית לנו לומר שלש עשרה, דדי באמירה בעלמא של הי"ג מדות והקב"ה ימחול העוונות אף אם לא יעשו בפועל, עבדה"ק.

ועל דרך זה אנו מבקשים, א-ל בנה, כי ממדה זו אנו למדים שאין צריכים לעשות בפועל את הי"ג מדות אלא די באמירה בלבד, ואם כן שפיר ראויים אנו לרחמים ושיקויים בנו בנה ביתך בקרוב, כי הלא אנו אומרים י"ג מדות של רחמים ומאמינים בהם.

[מתוך ד"ק בליל הסדר תשס"ח]

לקיים רצון צדיק!

המעוניינים לתרום להדפסת גליונות הד"ת לכבוד השמחה במעונם, או להנציח קרובים נא יפנו מבעוד מועד בטלפון: 052-7140042

יעמדו על הברכה ידידינו הנכבדים שהרימו תרומתם קודש להרפסת הגליון

הרה"ח ר' אהרן קליינמן הי"ו

קרית צאנו, נתניה

לעילוי נשמת זוגתו החשובה

מרת חוה לאה ע"ה בת הרה"ח ר' חיים אלישע וקסמן ז"ל

נלב"ע ביום א' דפסה, ט"ו ניסן תש"פ

תנצב"ה

הרה"ח ר' ישי הכהן לוינשטיין הי"ו - בני ברק

לעילוי נשמות אביו ואמו החשובים

הרה"ח ר' יוסף מאיר הכהן ב"ר ישי הכהן ז"ל

נלב"ע ביום ט"ז ניסן, א' דחול המועד פסח תשמ"ח

ומרת מלכה ע"ה ב"ר חיים יהודה ז"ל

נלב"ע ביום כ"ט אדר תשע"ב

ודודתו החשובה, אחות חמותו, מרת בלומא ע"ה ב"ר בצלאל ז"ל שטיינר

נלב"ע בלי להשאיר זש"ק ביום ה' ניסן תש"פ

תנצב"ה

הרה"ח ר' יוסף דהן הי"ו

נתניה

לעילוי נשמת אביו החשוב

הר"ר מנשה בן יוסף ושמה ז"ל

נלב"ע ביום ט"ז ניסן, א' דחול המועד פסח תשל"ט

תנצב"ה

משפחת דואני הנכבדה הי"ו - קרית צאנו, נתניה

לעילוי נשמת אביהם החשוב

איש חי ורב פעלים טובים, עושה חסד וצדקות לרוב

הרב אברהם בן מוסה ז"ל דואני

נלב"ע במיטב שנותיו, באור ליום ח"י בניסן, ג' דחזהמ"פ תשע"ג

תנצב"ה

הר"ר יעקב איתמר רייך הי"ו

קרית צאנז, טבריה

בן הרה"ג ר' בן ציון שליט"א, וחתן הרה"ח ר' משה טהלר הי"ו

לזכות בנו הב' יחזקאל שיחי

שנכנס לעול המצוות במזל טוב

יזכה לראותו עולה ומתעלה במעלות התורה והיראה, ולרוב נחת ואושר כה"י

הר"ר דוד צבי ארנברג הי"ו

קרית בעש"ט, פתח תקווה

בן הרה"ח ר' מנחם מענדל הי"ו, וחתן הרה"ח ר' יחזקאל רייך הי"ו

לזכות בתו תחי' שנולדה במזל טוב

יזכה לגדלה לבעל תורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

הר"ר אהרן פרי הי"ו

בני ברק

בן הרה"ח ר' שלמה הי"ו, וחתן הרה"ח ר' אברהם קליין הי"ו

לזכות בתו תחי' שנולדה במזל טוב

יזכה לגדלה לבעל תורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

משפחת איידליס הנכבדה הי"ו

לעילוי נשמות

אביהם היקר, רב הינא ורב חסדא,

מראשי העסקנים המסורים בקהילתנו ומוסדותינו הק' בארה"ב

הרה"ח ר' יחזקאל שרגא בן הרה"ח ר' אברהם ז"ל איידליס

נלב"ע בכניסת ש"ק, ב' דחג הפסח, ט"ז ניסן תש"פ

זקינם החשוב הרה"ח ר' אברהם בן הרה"ח ר' צבי ז"ל איידליס

נלב"ע ביום ר"ח ניסן תשמ"ח

זקינתם החשובה מרת רחל ע"ה בת הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ז"ל

נלב"ע ביום ר"ח סיון תש"פ

תנצב"ה